

A Comparative Study of Freydūn in Ferdowsi's *Shahnameh* and Shakespeare's *King Lear* with Mythological Approach*

Neda Akhavan Aghdam¹

Abstract

1. Introduction

Although the epic of Freydūn in *Shahnameh* and the tragedy of *King Lear* are created in different time and location, they have remarkable and significant similarities that they could be compared. In this article the data is collected in documentation method, and the research is done in descriptive and comparative method and the dissimilarities are explained according to mythological approach because it seems that what makes Freydūn differ from king Lear comes from mythological belief of these two cultures. Freydūn is a hero whose origin comes from gods, he has ahuric wisdom and he knows the fate from the beginning therefore he makes the best decision and gives the best country to his best son but king Lear is not so. His decision doesn't come from the wisdom and it depends to a test which he couldn't be able to determine the authenticity of its result.

At the end of story Freydūn has patient for taking revenge and conquest of goodness to evil that at last it happens but *King Lear* tragedy ends to the ruin of the whole family all the good ones and bad

---

* Article history:

Received 30 October 2021

Received in revised form 02 October 2022

Journal of Iranian Studies, 21(42), 2022

Accepted 08 October 2022

Published online: 31 December 2022

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman

© The Author(s).

1. Associate Professor, History of Art Department, Institute of Arts' studies and Academic Research, Tehran, Iran. Email: n.akhavanaghdam@aria.ac.ir

ones. And we think that this tragic end depends to the King Lear's first unfair decision and if he makes the appropriate choice, the end of this story will differ.

Freydūn' character doesn't change throughout the epic he is a wise man that has some signs from gods but Lear is not the same. It seems that all events happened for changing Lear from a king to an old wised man.

2. Methodology

This research is done in descriptive and comparative method and the data is collected in documentation method. The dissimilarities are explained according to mythological approach. It seems that although the similarities between these two stories are remarkable but the differences are important because it shows the origin beliefs in different nations and knowing these origins could help us to understand the stories and the purpose of the creator much better.

3. Discussion

Freydūn is the first prototype of heroes in *Shahnameh* that we could find the sign of myth in his story. He is the hero that binds Zakhāk in Damavand and receives Farrah of Jamshid. He divides his kingdom between his three sons and it causes two older brothers kill their young brother, Iraj. Iraj's grandson- Manuchihr- revenges and kills Salm and Tūr. We could see the signs of myth in this story and it could be said that Freydūn has traces of Indo-Iranian gods.

In *King Lear* tragedy we could also see the traces of Greek mythology somewhere e.g. Lear mentions Apollo or calls his daughter as a Satan or tells that he binds to a fiery wheel that it refers to Ixion myth. Ixion myth could be interpreted as an ambition without responsibility which it is true about King Lear character in this tragedy. He wants to keep his glory without responsibility. The theme of this story and Ixion

myth are the same: ingratitude, killing the relatives, suffering and punishment.

There are similarities between these two stories which causes to attract the researcher's attention. In both we could see that fate and prediction plays an important role, kings decide to divide his kingdom between his children, there are some challenges. Both kings have three children that the youngest one is the good one who is killed by two old ones. Both kings died in natural death. The theme of these two stories is the battle between evil and goodness.

On the other hand, there are some remarkable differences in these two stories that show their diversity origins. Freydūn gives the best section of his kingdom to his best child but Lear doesn't do so. He makes a test and since he is not satisfied from his youngest daughter's test result, he deprives her from inheritance. The important theme in this tragedy is that the king's fellows understand the honesty of youngest daughter but king himself is not so wise for getting it therefore he is deceived by his old daughters. The reader of this tragedy could result that all disasters that happen are the consequence of Lear's fault.

On the other hand, Lear's character is changed through the story but Freydūn is not so. It seems that in the beginning Lear is not aware of his court and after all events he becomes an old wised man. That is not the same about Freydūn, he is a wise man through the story and all that happens to him and his family come from the destiny that he couldn't change it and he knows this fact.

Another subject which could be mentioned as a difference between these two stories is the process of revenge in both. In Freydūn's story we could see the patient of him for taking revenge. Iraj's grandson - Manuchihr- takes revenge and becomes king of Iranshahr so the good members of royal family continue the kingdom. It resembles the ancient Iranian myths that although there are some battles between

goodness and evil and through these battles some good ones are killed and destroyed but at last Ahura-mazda and his forces are victorious. But in Lear story all the members are killed and in the end of story we would see the ruin of the whole royal family.

4. Conclusion

The theme of both stories is the battle between evil and goodness but there are some differences that it shows the dissimilarity between their origins.

Freydūn is a hero that has some ahūric signs. He does well as a father and king from the beginning of story. It seems he has an ahūric wisdom, so he decides to do the best. The end of story he is an old wise man as the beginning. He divides his kingdom between his sons wisely although he is aware the hatred between their sons. We could see the destruction of evil and triumph of goodness at the end of story.

But in the *king Lear* we would see that he makes a bad decision, in the beginning, according to a test that he couldn't distinguish its authenticity, so it seems that the sad ending of the story is the result of his decision. Lear's character changes through the story. He becomes a wise man at the end of story and could distinguish the evil ones from the good ones. At the End of *King Lear* tragedy both good ones and bad ones are dead and no one from the royal family remains that could continue the kingdom. It seems that suffering and punishment in this story come from the Greek mythology.

So we could see although there are many similarities between these two stories, there are some differences that comes from the different myths which their roots are there.

Keywords: Ferdowsi's *Shahnameh*, Freydūn, Shakespeare, *King Lear*, Mythology

How to cite: Akhavan Aghdam, Neda (2022). A Comparative Study of Freydūn in Ferdowsi's Shahnameh and Shakespeare's King Lear with Mythological Approach. *Journal of Iranian Studies*, 21(42), 1-27. [Shttp//doi.org/00000000000000000000](http://doi.org/00000000000000000000)

مقایسه تطبیقی داستان فریدون در شاهنامه فردوسی و شاه لیر شکسپیر با رویکرد اسطوره‌شناختی*

(علمی - پژوهشی)

ندا اخوان‌اقدام^۱

چکیده

داستان فریدون و تراژدی شاه لیر علی‌رغم این که با فاصله زمانی - حدود ششصد سال - و فاصله مکانی - یکی در خراسان ایران و دیگری در بریتانیا - خلق شده‌اند، دارای شباهت‌های چشمگیر و قابل توجهی‌اند و همین موضوع مطالعه تطبیقی این دو اثر را امکان‌پذیر می‌سازد. این جستار در نظر دارد با گردآوری مطالب به روش اسنادی (= کتابخانه‌ای) و روش پژوهش توصیفی - تطبیقی تفاوت‌های این دو اثر را با رویکرد اسطوره‌شناختی مورد بازبینی قرار دهد. به نظر می‌رسد دلیل تفاوت میان داستان فریدون با شاه لیر ناشی از خاستگاه باورهای اساطیری است که این دو روایت را شکل داده‌اند. فریدون قهرمانی است که منشأ و خاستگاه ایزدی دارد، او صاحب خرد اهورایی یا خرد ذاتی است که از آغاز گزینش درست را انجام می‌دهد و تسلیم سرنوشتی است که از ابتدا آن را می‌داند. شخصیت فریدون از ابتدای داستان تا انتها تغییری نمی‌کند و

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۱/۰۷/۱۶

تاریخ ویرایش نهایی مقاله: ۱۴۰۱/۰۷/۱۰

* تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۸/۰۸

DOI: 10.22103/JIS.2022.18439.2242

مجله مطالعات ایرانی، سال ۲۱، شماره ۴۲، پاییز و زمستان ۱۴۰۱، صص ۱-۲۷

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی

حق مؤلف © نویسندگان

۱. دانشیار گروه تاریخ هنر، پژوهشکده هنر، تهران، ایران. رایانامه: n.akhavanaghdam@aria.ac.ir

صاحب دانایی است و هیچگاه در طول حماسه کاری ناشایست از او سر نمی‌زند. اما در مورد لیر شاه موضوع متفاوت است؛ زیرا تصمیم او از روی خرد نبوده بلکه کاملاً وابسته به آزمونی است که خود قادر به تشخیص صحت و اعتبار نتیجه آن نیست. در تراژدی شاه لیر می‌بینیم که شخصیت لیر از آغاز تا پایان نمایش دچار تحول و دگرگونی می‌شود و در پایان است که در هیئت یک «پیر فرزانه» دست از دنیا می‌شوید. پایان این دو روایت نیز تفاوت مهمی با هم دارد. شکیبایی فریدون برای از بین بردن پسران ناخلف خود نشان از اساطیر ایرانی دارد، این شکیبایی گرچه طولانی است اما در نهایت منجر به پیروزی نهایی خیر بر شر می‌شود اما پایان در نمایش شاه لیر نابودی و تباهی کل خاندان پادشاهی است. این مقاله تلاش دارد تا تفاوت‌های این دو اثر را با توجه به باورهای اسطوره‌ای که موجب خلق این آثار شده‌اند مورد بررسی قرار دهد.

واژه‌های کلیدی: شاهنامه فردوسی، فریدون، شکسپیر، شاه لیر، اسطوره‌شناسی

۱. مقدمه

۱-۱. بیان مسئله

علی‌رغم شباهت‌های فراوان میان داستان فریدون و لیرشاه تفاوت‌های چشمگیری نیز در این دو اثر دیده می‌شود، در این مقاله تلاش خواهد شد تا خاستگاه این تفاوت‌ها تبیین گردد. از آنجایی که معمولاً رد پای اسطوره‌ها را در ادبیات می‌توان یافت این جستار تلاش دارد تا نشانی از این تفاوت‌ها را در اساطیر و باورهای این دو فرهنگ بیابد. برخی از منتقدان ادبی ریشه حماسه، تراژدی و کمدی یونانی را در اسطوره - مناسک‌گرایی می‌دانند. آثار ادبی محصولی از اسطوره در نظر گرفته می‌شوند که در گذشته با آیین‌ها پیوند داشته‌اند. از دیدگاه اسطوره-مناسک‌گرایی که گرایش به ادبیات دارند زمانی که اسطوره از مناسک جدا می‌شود تبدیل به ادبیات می‌گردد. (سگال، ۱۳۸۹: ۱۲۸-۱۲۹)

داستان فریدون در شاهنامه فردوسی ریشه در متون ایرانی پیش از اسلام -/وستا و متون فارسی میانه - دارد از این رو در عناصر این داستان باورهای اساطیری ایرانیان کهن بسیار بارز است و به همین سبب برخی از رخدادها با در نظر گرفتن روایات اساطیری معنا و مفهوم دقیق تری می یابند از سوی دیگر نشانه های اساطیری در متن شاه لیر نشان می دهد که شکسپیر نیز متأثر از اساطیر کلاسیک یونان این متن را نوشته است بنابراین به نظر می رسد علی رغم شباهت های چشمگیر این دو روایت تفاوت ها ناشی از باورهای اساطیری رایج و متفاوت در این دو فرهنگ باشد.

۱-۲. پرسش های پژوهش

این پژوهش در نظر دارد به این پرسش ها پاسخ دهد: تفاوت های میان فریدون و شاه لیر در مورد تصمیم تقسیم ممالک تا چه اندازه به خاستگاه متفاوت فکری این دو فرهنگ مربوط است؟ آیا می توان گفت تصمیم فریدون ناشی از خرد فطری و ایزدی اوست؟ شکیبایی فریدون برای انتقام گیری از کشتن ایرج تا چه اندازه متأثر از اساطیر ایرانی است؟ ناآگاهی و عدم بلوغ فکری لیر در برابر آگاهی و بلوغ فکری فریدون را تا چه اندازه می توان به باورهای اساطیری رایج در این دو فرهنگ مربوط دانست؟

۱-۳. پیشینه پژوهش

به سبب شباهت های موجود میان این دو اثر تا کنون با روش تطبیقی مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته اند که مرتبط ترین آنان با پژوهش حاضر بدین شرح اند:

۱- «مقایسه داستان فریدون با نمایشنامه شاه لیر» این مقاله مطالعه تطبیقی میان این دو اثر را بر اساس طرح داستان، شخصیت ها و رویدادها و مستقل از جنبه های حماسی، اساطیری و تاریخی انجام داده است.

۲- مقاله ای با عنوان «بینامتنیت دو متن: نقد تطبیقی داستان فریدون در شاهنامه و شاه لیر شکسپیر» نوشته شده که رویکرد این مقاله بینامتنی است و تلاش دارد تا تفاوت ها و شباهت های بین دو اثر را دریافت کند اما به منشأ این تفاوت ها نمی پردازد.

۳- مقاله دیگر با عنوان «خاستگاه شرقی شاه لیر بر اساس تطبیق ساختار آن با داستان‌های شرقی-ایرانی» منتشر گردیده که در بخشی از مقاله مطالعه تطبیقی بین این تراژدی با داستان فریدون صورت گرفته است و تلاش دارد بر تأثیر اندیشه شرق بر آثار شکسپیر تکیه کند.

(برای ارجاع به مقالات بالا به فهرست منابع رجوع فرمایید)

تفاوت پژوهش حاضر با پژوهش‌های پیشین این است که در نظر دارد ریشه تفاوت میان این دو اثر را در باورهای اساطیری - که سرمنشأ ایجاد این دو روایت‌اند - بیابد و اساساً از لحاظ رویکرد پژوهشی با پژوهش‌های فوق‌الذکر متفاوت است.

۱-۴. روش پژوهش

این جستار در نظر دارد داده‌های پژوهشی را با روش اسنادی (=کتابخانه‌ای) گردآوری کند و با بهره‌گیری از روش پژوهشی توصیفی - تطبیقی تفاوت‌های این دو اثر را مورد بازبینی قرار دهد. از آنجایی که پرسش‌های مطرح شده در این پژوهش مرتبط با خاستگاه تفاوت‌های این دو اثر است و فرض بر این است که سرچشمه این تفاوت‌ها را می‌بایست در باورهای اساطیری این دو فرهنگ یافت رویکرد پژوهشی اتخاذ شده در این جستار رویکرد اسطوره‌شناختی خواهد بود.

۱-۵. اهداف پژوهش

امروزه به سبب مطرح شدن تأثیر فرهنگ‌ها و باورها بر یکدیگر پژوهش‌های تطبیقی از اقبال فراوانی بهره‌مندند. در این گونه پژوهش‌ها علاوه بر شباهت‌ها می‌بایست به تفاوت‌ها نیز توجه کرد برای نمونه در پژوهش حاضر گرچه شباهت‌ها چشمگیرند اما تفاوت‌ها نیز حائز اهمیت‌اند زیرا بازتابی از خاستگاه باورهای اساطیری رایج در هر منطقه‌اند و شناخت سرمنشأ این تفاوت‌ها می‌تواند موجب درک بهتری از آن روایت و نیز اهداف راوی آن گردد.

۲. بحث و بررسی

۲-۱. حماسه و تراژدی

حماسه شعری وصفی مربوط به اعمال پهلوانی و افتخارات بزرگ یک قوم یا یک فرد است که غالباً به زمان و مکان خاصی تعلق ندارد. حتی اگر حماسه بر مبنای تاریخ باشد به گونه‌ای نوشته می‌شود که در آن تاریخ اندک‌اندک به افسانه بدل شود (نک: صفا: ۱۳۶۳: ۳؛ سرکاراتی، ۱۳۵۷: ۸۰) حماسه را نمی‌توان از اسطوره جدا دانست. در داستان فریدون ما با یک قهرمان مواجه هستیم که تسلیم سرنوشت و خواست خدایان است و البته در سراسر داستان رگه‌هایی از باورها و اساطیر ایرانیان باستان قابل مشاهده است.

از سوی دیگر تراژدی به موضوعی در زمان محدود مرتبط است که باعث ایجاد ترس و شفقت می‌شود. غالباً در تراژدی قهرمان به سبب کردار خود از اوج نیک‌بختی به تباهی می‌رسد و در نهایت می‌میرد. (نک: ارسطو، ۱۳۸۱: ۱۲۱؛ شمیسا، ۱۳۷۸: ۱۳۳) در داستان لیرشاه آنچه که برای لیر رخ می‌دهد همه نتیجه کردار نادرست خود او است و گزینش اشتباه او موجب بروز فاجعه در خاندان پادشاهی می‌گردد.

گرچه تراژدی یک ساحت نمایش یونانی است اما در برخی از داستان‌های شاهنامه به مواردی مشابه با تراژدی یونانی برمی‌خوریم. این داستان‌ها دارای همان مضمون موردپسند ایرانی یعنی نبرد بین خیر و شر یا همان رویارویی اهوره‌مزدا و اهریمن‌اند بنابراین از این حیث می‌توانند قابل مقایسه با تراژدی باشند. (بهار، ۱۳۷۶: ۲۴۰-۲۴۱) و از آنجایی که مضمون هر دو روایت نبرد میان نیکی و بدی است و شباهت‌های فراوانی میان آنان مشهود است امکان مطالعه تطبیقی این دو اثر مهیا می‌گردد.

۲-۲. خاستگاه اساطیری داستان فریدون در شاهنامه فردوسی

این داستان گرچه در آغاز بخش پهلوانی شاهنامه جای دارد و فریدون نخستین کهن‌الگوی قهرمانی در شاهنامه است اما نشانه‌هایی از اسطوره در آن یافت می‌شود البته بنا

به نظر مزدآپور (۱۳۶۹: ۵۳) تقسیم‌بندی سه دوره اساطیری، پهلوانی و تاریخی در شاهنامه چندان مشخص و قطعی نیست و نشانه‌هایی از هر بخش در دوره‌های دیگر دیده می‌شود. نخستین اشاره اساطیری در این روایت مربوط به تولد فریدون است. هنگامی که او متولد می‌شود مادرش فرانک از ترس ضحاک کودک را به گاو برمایه می‌سپارد. این بن‌مایه داستانی را برای بزرگان دیگری در تاریخ و اسطوره و دین مانند کوروش و زئوس و موسی نیز می‌بینیم. (نک: یاحقی، ۱۳۸۸: ۶۳۴؛ واحد دوست، ۱۳۷۹: ۷۴) در دنیای باستان شخصیت‌هایی که اغلب تغییری در جامعه ایجاد کرده‌اند با تولدی اسرارآمیز به دنیا آمده‌اند و نقش مهم فریدون در تاریخ اساطیری ایران در بند کردن ضحاک است. علاوه بر آن جان سالم به در بردن از توطئه برادران، ظاهر شدن ایزد سروش بر او هنگام در بند کردن ضحاک، دستیابی به فره ایزدی جمشید، به پیکر ازدها در آمدن، از بین بردن دیوان مازندر و سرانجام زندگی پانصد ساله او همه از دیگر نشانه‌های اساطیری در این داستان است.

از یسنای اوستا هات^۱ ۹ (۱۳۵۶: ۱۶۱) در می‌یابیم که به دنیا آمدن فریدون نتیجه کار نیک پدر او یعنی آماده کردن هوم^۲ است. در زامیاد یشت بند ۳۶ و ۳۷ (یشت‌ها، ۱۳۷۷: ۳۳۷/۲) آمده که دومین بار فره به پیکر مرغی از جمشید گریخت و به فریدون که در میان مردمان پیرومند پس از زردشت پیرومندترین بود رسید. می‌بینیم که او با زردشت مقایسه می‌گردد و این نشان از جایگاه و مرتبه والای او است. فریدون برای ایزد درواسپ^۳، ارت^۴، اردویسور اناهیته^۵ و وای^۶ صد اسب و هزار گاو و ده‌هزار گوسفند قربانی می‌کند تا بر ضحاک - تباه‌کننده جهان - پیروز شود و این ایزدان او را کامیاب می‌سازند. (یشت‌ها، ۱۳۷۷: ۳۸۳-۳۸۱، ۱۹۴-۱۹۳، ۲۴۸-۲۴۷، ۲/ ۱۵۰-۱۴۹)

در ادبیات پهلوی نیز به کرات به داستان فریدون بر می‌خوریم. می‌بینیم که فره جمشید وقتی او در شکم مادر بود به فرمان دادار به او رسید و با همین فره پیروز شد و از زمانی که در شکم مادر بود موجب درد ضحاک شد و او را ناکار کرد تا زمانی که نه‌ساله شد، ضحاک را زد و به آفریدگان آسایش بخشید. شغل فریدون واستریوشی (=کشاورزی) بود

سختی‌ها را از بین برد و درد را با پزشکی رفع کرد و کارهای شگفتی در جهان انجام داد. حتی هنگام شمردن نژاد زردشت نام فریدون آمده است. (دینکرد هفتم، ۱۳۸۹: ۲۰۱-۲۰۲ و ۲۱۸) در کتاب نهم دینکرد داستان فریدون و برخورد او با دیوان مازندر و راندن آنان از خونیرث^۷ آمده است (Dīnkard, 1911: 812-815) نام او در زمره کسانی است که بخشی از دین را پذیرفتند. (کتاب دینکرد پنجم، ۱۳۸۶: ۲۸)

در بندهش (۱۳۶۹: ۱۳۸) می‌بینیم که در آغاز هزاره سوم^۸ ضحاک پادشاهی خود را آغاز کرد و هزار سال فرمانروا بود پس از آن فریدون او را گرفت و در بند کرد. دلیل اینکه چرا او را نکشت در دینکرد چنین آمده که با کشتن او زمین از خرفستران^۹ انباشته می‌شد. (Dīnkard, 1911: 811) فریدون کشور را تقسیم کرد و سلم و تور ایرج را کشتند و بسیاری از فرزندان او را از بین بردند. فریدون دختر ایرج را پنهان کرد تا ده نسل بعد (این بخش با روایت شاهنامه تفاوت دارد) که از او منوچهر زاده شد و کین ایرج را خواست. (بندهش، ۱۳۶۹: ۱۳۸ و ۱۵۰) همچنین آمده که او نمی‌توانست ضحاک را بکشد و او را در دماوند اسیر کرد و سام^{۱۰} پس از اینکه ضحاک دوباره آزاد می‌شود او را با گرز از بین می‌برد. (همان: ۱۲۸) در هزاره هوشیدرماه^{۱۱} ضحاک از بند رها می‌شود و آتش و آب و گیاه به اهوره مزدا شکایت می‌برند که فریدون را برخیزان تا او را بکشد و اهوره مزدا با امشاسپندان^{۱۲} نزد فریدون می‌روند اما او نمی‌پذیرد و می‌گوید که نزد روان گرشاسب^{۱۳} روند. (روایت پهلوی، ۱۳۶۷: ۶۰؛ مینوی خرد، ۱۳۷۹: ۷۹) در متون به این موضوع که چرا بی‌مرگی فریدون از او گرفته می‌شود اشاره‌ای نشده است تنها این نظر بیان شده که گناه او شاید این است که به دلیل تقسیم کشور میان سه فرزند خود غیرعمد باعث ایجاد کینه بین آنان شده بود. (نک: تفضلی، ۱۳۷۹: ۹۱) زیرا که در متن مینوی خرد آمده اصل بدخواهی رومیان و ترکان نسبت به ایرانیان از کینه‌ای بود که با کشتن ایرج آغاز شد. از ایرج دختری به‌جا ماند که فریدون او را پنهان کرد تا ده نسل تا زمانی که منوش زاده شد و از منوش و

خواهر او، منوش خورنر و از منوش خورنر و خواهر او، منوچهر زاده شد که سلم و تور را کشت. (بندهش، ۱۳۶۹: ۱۵۰)

همان‌طور که دیدیم داستان فریدون در متون ایرانی باستان و میانه دیده می‌شود و عناصر اساطیری در این روایت‌ها مشهودند مانند تولد و کودکی اسرارآمیز، دریافت فره، اژدها و دیوکشی، دربند کردن ضحاک، عمر طولانی، ملاقات با ایزدان، باخبر بودن از آینده، تسلیم در برابر تقدیر و نیز شکیبایی او در انتقام کشتن ایرج همه با متن شاهنامه مطابقت دارد و در تمام این موارد ردپای اساطیر ایرانی دیده می‌شود. ارتباط او با دنیای مینوی و ایزدان و همچنین جایگاه او به‌عنوان کسی که یکی از بزرگ‌ترین فرزندان اهریمن و دیوان به نام ضحاک را دربند می‌کند نشان از جایگاه والای او در باور و اساطیر ایرانی دارد. این ویژگی‌ها همه گویای توانایی‌های مافوق بشری فریدون است و درعین حال در راستای اهداف مبارزه‌آهوره‌مزدا در برابر اهریمن و تحقق برقراری نیکی در گیتی قرار دارد.

فریدون در تاریخ ملی و روایی ایران یک پهلوان اساطیری و پادشاهی بزرگ و تأثیرگذار است و نه یک ایزد، پادشاهی که فره پادشاهی را دریافت می‌کند و این نهایت آرزوی شاهان ایرانی است. او در سایه همین فره است که بر ضحاک پیروز می‌شود اما علی‌رغم پادشاه بودن نشانه‌هایی از کهن‌الگوی خدای پهلوانی هندوایرانی به نام ایندیره^{۱۴} را در او می‌توان یافت (بهار، ۱۳۷۶: ۳۸ و ۲۲۶ و آموزگار، ۱۳۸۶: ۳۵۳ و ۳۵۹) در اصل قوم آریایی که به ایران آمد همراه خود داستان‌ها، روایت‌ها و اسطوره‌های نیاکان را با خود آورد و در این روایت‌ها که با شاخه هندی شباهت‌هایی وجود داشت به تدریج تغییراتی ایجاد شد و این چنین بود که داستان‌های اساطیری مانند جمشید، فریدون و غیره که اغلب آنان در شاهنامه نیز آمده‌اند شکل گرفت. (اخوان اقدم، ۱۳۹۷: ۲۶ و ۷۹) بنابراین تمام این شواهد نشان از ویژگی‌های فریدون به‌عنوان یک ایزد و ویژگی‌های مافوق بشری او دارد.

۲-۳. خاستگاه اساطیری داستان لیر در تراژدی شکسپیر

تراژدی شاه‌لیر محصول جامعه بریتانیا در سال‌های ۱۶۰۲-۱۶۰۸م یعنی دوران رنسانس است. در این دوره فضای بریتانیا ملتهب از نزاع‌های جدی میان انگلیس و اسپانیا بود علاوه بر اینکه مردم به سبب اینکه ملکه الیزابت اول وارثی برای سلطنت نداشت نگران بودند. تمام این موضوعات مایه الهام شکسپیر شد تا تراژدی شاه‌لیر را خلق کند. شخصیت‌های این تراژدی مربوط به تاریخ واقعی نبودند و شکسپیر خواسته‌های اجتماعی را با عناصر افسانه‌ای آمیخت.

در همین دوران رنسانس بود که آثار و اندیشه‌های نویسندگان و فیلسوفان یونانی وارد انگلستان شد و تمایل به بهره‌گیری از امکانات داستانی و نمادین اساطیر کلاسیک شکل گرفت. از همین رو است که در این نمایشنامه اشاراتی به اساطیر می‌بینیم از جمله اینکه لیر به خدای آپولو^{۱۵} اشاره می‌کند (نک: شکسپیر، ۱۳۷۵: پرده اول صحنه اول) و یا اینکه دختر خود را شیطان می‌نامد (نک: همان: پرده اول صحنه چهارم) (Hardison, 1975: 241; Fauzi, 2019: 76,78)

در پرده چهارم صحنه هفتم لیر به کردلیا - دختر کوچک - خود می‌گوید: «... من بسته به چرخ آتشین‌ام». در اصل اینجا اشاره مستقیمی به اسطوره ایکسیون^{۱۶} دارد و لیر خود را با او یکی می‌داند. در همان پرده صحنه ششم لیر دختران پلید خود را قنطورس می‌خواند. در اینجا لازم است به اسطوره ایکسیون اشاره مختصری شود. در اساطیر یونان ایکسیون پسر آرس بود که با دیا^{۱۷} دختر دئیونه^{۱۸} ازدواج کرد اما نه تنها به وعده خود مبنی بر دادن شیربها عمل نکرد بلکه پدر زن خود را در آتش افکند و موجب مرگ او شد. این جنایت از دو جنبه حایز اهمیت است: خلف وعده ایکسیون و کشتن یکی از خویشاوندان. خدایان او را نبخشیدند اما زئوس او را به المپ آورد و تطهیر کرد. بار دیگر ایکسیون ناسپاسی خود را با تلاش برای فریب هرا - همسر زئوس - نشان داد. زئوس پس از باخبر شدن از این موضوع ابری شبیه به هرا آفرید و باعث شد ایکسیون با آن ابر بیامیزد و حاصل این آمیزش پسری

شد که نخستین قنطورس به شمار می‌آید. در اساطیر یونان قنطورس‌ها موجوداتی نیمی انسان و نیمی اسب، تندخو، باده‌گسار و شهوت‌ران هستند. پس از آن زئوس ایکسیون را با مارهایی به چرخ بست تا در هادس پیوسته بچرخد. (اسمیت، ۱۳۸۳: ۱۱۲؛ پین‌سنت، ۱۳۸۷: ۴۴ و ۱۲۲ و ۱۲۶)

نخستین تفسیر ارائه شده در مورد اسطوره ایکسیون اینست که این روایت نمادی برای جاه‌طلبی بدون مسئولیت است و به نظر می‌رسد که لیر نیز به همین دلیل پادشاهی را تفویض می‌کند. او از مسئولیت‌های خود خسته است و در نظر دارد تا از انجام کارها دست بشوید اما در عین حال به حفظ قدرت و شکوه خود نیز تمایل دارد. در اصل تفسیر او از قدرت نادرست است اما پس از اینکه بخت از او روی می‌گرداند به این موضوع پی می‌برد که ثروت در اقتدار نقش دارد. (Haridson, 1975: 232) همچنین در اسطوره ایکسیون نوعی ناسپاسی و گناهکاری نسبت به زئوس مشاهده می‌شود که این موضوع در داستان لیر شاه نیز مشهود است. لیر ناسپاسی را از طرف دو دختر بزرگ خود تجربه می‌کند اما خود او نیز نسبت به دختر کوچک ناسپاس است. (id: 240) با اشاره به «بسته‌بودن به چرخ آتشین» لیر به گناه خود اعتراف می‌کند و خود را مانند ایکسیون لایق مجازات می‌داند در حالی که تا پیش از آن خود را فراتر از مرزهای بشری و یک ایزد - انسان می‌دانست. (Ward, 1952: 36) در مجموع می‌توان گفت مضامین اصلی که در تراژدی شاه‌لیر دیده می‌شود درست مانند همان مضامین موجود در روایت اسطوره‌ای ایکسیون است یعنی ناسپاسی، خلف وعده، کشتن نزدیکان، رنج و مجازات.

۲-۴. شباهت‌های میان داستان فریدون و لیر شاه

دو داستان مورد مطالعه در این جستار شباهت‌های نسبتاً زیادی با هم دارند و تاکنون توجه برخی از محققان به این همانندی‌ها جلب شده و همین امر باعث مطالعه تطبیقی بین این دو اثر گشته است. البته تشابه بین آثار ادبی در بسیاری موارد به چشم می‌خورد که در نظر برخی از محققان ادبی این همانندی‌ها در ادبیات تصادفی است و نشان از تأثیر متقابل نیست. گاهی این

همانندی‌ها ناشی از ناخودآگاه جمعی‌اند و شکل‌هایی از تاریخ بشر را به نمایش می‌گذارند. (خدادادی‌مه‌باد، ۱۳۹۰: ۴۴) از سوی دیگر می‌توان گفت که بن‌مایه‌های ادبی در جهان کمابیش یکسان و از این جمله‌اند: عشق، مرگ، زندگی، نفرت، دشمنی و جاه‌طلبی. (خسروی‌شکیب، ۱۳۹۱: ۶۴ و ۷۰)

داستان فریدون یک روایت حماسی است که تقدیر در آن نقش فعالی دارد بنابراین می‌توان آن را تراژدی نیز دانست. هر دوی این داستان‌ها در خاندان پادشاهی رخ می‌دهند و انگیزه آن تقسیم مملکت است. تقدیر و سرنوشت در هر دو اثر نقش بسزایی دارند و پیشگویی در ساختار آنان دیده می‌شود و انواع کشمکش در این دو داستان وجود دارد. هر دوی این پادشاهان دارای سه فرزند هستند و در هر دو داستان فرزند کوچک پادشاه قهرمان داستان و فرزند نیک است درحالی‌که دو فرزند بزرگ‌تر نقش منفی را دارند و باعث از بین رفتن همان فرزند کوچک می‌شوند (نک: مارزلف، ۱۳۷۶: ۴۲) هر دو پادشاه به سبب کهولت خیال تقسیم ممالک خود را دارند و پیش‌ازین کار فرزندان خود را می‌آزمایند. این تقسیم البته به دو شیوه متفاوت انجام می‌شود اما در هر دو خاندان باعث تباهی و نابودی می‌گردد و فریدون و لیر هر دو برای برقراری عدل و داد در انتظار انتقام می‌مانند و سپس به مرگ طبیعی می‌میرند. در اصل می‌توان گفت که بن‌مایه هر دو داستان نبرد میان نیکی و بدی است. (خدادادی‌مه‌باد و ...، ۱۳۹۰: ۴۹-۶۰ و خسروی‌شکیب و ...، ۱۳۹۱: ۷۱-۸۰) البته لازم به ذکر است در مورد اینکه تشابهات میان این دو اثر آگاهانه و یا ناآگاهانه است نمی‌توان نظری قطعی داد.

در مجموع می‌توان موارد مشابه بین این دو داستان را در جدول ذیل مشاهده کرد:

موضوع	حماسه فریدون در شاهنامه	تراژدی شاه‌لیر
تعداد فرزندان	سه فرزند (پسر)	سه فرزند (دختر)
دو فرزند بزرگ	نقش منفی (نماد شر)	نقش منفی (نماد شر)
فرزند کوچک	قهرمان (نماد نیکی)	قهرمان (نماد نیکی)
طبقه اجتماعی	خاندان پادشاهی	خاندان پادشاهی

پیشگویی	نقش دارد	نقش دارد
تقدیر و سرنوشت	نقش دارد	نقش دارد
آزمودن فرزندان	بلی	بلی
سبب دشمنی	تقسیم میراث	تقسیم میراث
سرانجام پدر	مرگ طبیعی	مرگ طبیعی
بن مایه داستان	نبرد نیکی و شر	نبرد نیکی و شر

جدول شماره ۱: موارد تشابه میان داستان فریدون و تراژدی شاه‌لیر (تهیه و تنظیم: نگارنده)

۲-۵. تفاوت‌های میان داستان فریدون و لیرشاه

در این بخش تلاش خواهد شد تا مهم‌ترین تفاوت‌های این دو اثر بررسی گردد. به نظر می‌رسد آنچه فریدون و کردار او را از شاه لیر متمایز می‌سازد ریشه در خاستگاه این دو روایت در اساطیر دارد.

مهم‌ترین تفاوت این دو اثر را می‌توان در همان تقسیم میراث دانست. فریدون پسران خود را می‌آزماید و بهترین سرزمین را به فرزند نیک می‌بخشد اما لیرشاه پس از آزمایش، فرزند شایسته خود را از میراث محروم می‌کند. این موضوع نشان از خرد ایزدی فریدون است او با آنکه از آغاز می‌داند که در میان فرزندانش جنگ و آشوب در می‌افتد اما با آزمودن آنان نیک را از بد می‌شناسد و تصمیم درست را می‌گیرد. فریدون به تمام فرزندان مملکتی را برای فرمانروایی می‌دهد و میراث خود را بین هر سه آنان تقسیم می‌کند اما بهترین سرزمین را به نیک‌ترین فرزند خود می‌بخشد. اما به نظر می‌رسد لیر از این خرد برخوردار نیست و کاملاً وابسته به نتیجه آزمایش دختران است و چون نتیجه آزمون دختر کوچک او را راضی نمی‌کند در نتیجه ناعادلانه از مهر و میراث پدری محروم می‌ماند. موضوع اصلی این است که برای ملازمان شاه فریب دختران بزرگ‌تر و صداقت و درستی دختر کوچک آشکار است و آن را از همان آغاز در می‌یابند اما خود پادشاه از این موضوع آگاه نیست و این تفاوت چشمگیر این دو داستان است.

تفاوت دیگر این دو روایت که در آن می‌توان رد پای باورهای اساطیری را دید موضوع انتقام گرفتن است. انتقام‌گیری در هر دو داستان دیده می‌شود اما شیوه به‌انجام‌رساندن آن و همچنین نتیجه متفاوت است. همان‌طور که گفته شد فریدون برای انتقام ایرج شکیبایی به خرج می‌دهد تا از تخمه ایرج، منوچهر زاده شود و انتقام جد خود را بگیرد که انتظاری طولانی است زیرا دختر ایرج که هنگام مرگ پدر هنوز به دنیا نیامده است باید به بزرگسالی برسد و صاحب فرزندی شود و آن فرزند نیز به سنی برسد که بتواند انتقام نیای خود را بازستاند در واقع نوه ایرج یا همان منوچهر انتقام پدر بزرگ خود - ایرج - را می‌گیرد. در این روایت دو نکته حایز اهمیت است یکی اینکه گوهر ایرج از طریق مادر به منوچهر رسیده و این روایت شاید بازمانده نظام مادرسالاری دوران کهن باشد و نشان از قدمت این داستان دارد. از سوی دیگر شکیبایی فریدون برای انتقام گرفتن از برادران ایرج همانند شکیبایی اهوره‌مزدا در نابودی کامل اهریمن در جهان گیتی است. اهوره‌مزدا که در آغاز جهان را می‌آفریند از همان ابتدا به سبب نیروی خرد خود از وجود اهریمن و نیروی شرّ و مخرب او آگاه است و برای ناکار کردن کامل قدرت اهریمن با او پیمان می‌بندد که نبرد نهایی آن دو در سه هزار سال پایانی باشد. اهوره‌مزدا می‌داند که طی این زمان اهریمن با نیروهای شرّ خود به جهان آسیب می‌رساند اما برای نابودی کامل او باید این شکیبایی را به خرج داده تا آفرینش اهورایی را کامل کند و صاحب قوای نیک کامل برای نابودی آن شرّ بزرگ گردد گرچه که در این زمان آفریدگان اهریمنی نیز فزونی می‌یابند اما برای نابود کردن آن چاره‌ای به‌غیر از این کار نیست. این داستان بسیار شبیه به داستان فریدون است. او خود به نبرد با پسران ناخلف نمی‌رود و یا سپاهی گرد نمی‌آورد تا با آن نابخردان به جنگ برخیزد. فریدون شکیبایی به خرج می‌دهد تا نوه ایرج به ثمر برسد. به نظر می‌رسد که این شکیبایی به چند سبب است یکی آنکه منوچهر که از نژاد ایرج است انگیزه بیشتری برای انتقام گرفتن از آنان دارد زیرا که فریدون در حال پدر سلم و تور نیز هست، دوم اینکه فریدون شاید توان و نیروی مقابله با این فرزندان را نداشته است و در آخر اینکه گذشت زمان باعث کم‌شدن و تباهی نیروی پسران ناخلف شده و همین موجب پیروزی

نیکی بر بدی می‌شود. زیرا همان‌طور که در متن *شایست ناشایست* (۱۳۶۹: ۲۴۸) آمده: «هر چیز را گردیدن تواند بود مگر تقدیر را» و فریدون از آغاز داستان تقدیر را می‌داند از این رو این شکیبایی را به خرج می‌دهد تا از تخمه ایرج جوانی برومند بیاید تا علاوه بر اینکه بدی را شکست می‌دهد ادامه‌دهنده نسل نیک او باشد.

اما در مورد *شاه‌لیر* با چنین موضوعی روبرو نیستیم. آنچه در نمایش رخ می‌دهد به نظر می‌رسد تمام و کمال به دلیل تصمیم اشتباه پادشاه است. یعنی مخاطب این اثر با توجه به تمام شواهد این موضوع را در می‌یابد که پادشاه فریب دو دختر ریاکار خود را خورده است و فریبکاری و حیله دختران بزرگ که بر همگان آشکار است بر خود لیر پیدا نیست از این رو او را نمی‌توان خردمند دانست. بنابراین گرچه او پادشاه خوبی بوده اما به نظر می‌رسد که صاحب عقل و درایت کافی نیست و همین زمینه را برای جنون بعدی او آماده می‌سازد. او هم اسیر تقدیر است اما به نظر می‌رسد که تقدیر را با گزینش نادرست خود ساخته است. به گونه‌ای که برای مخاطب چنین تصویری ایجاد می‌شود که اگر لیر چنین نمی‌کرد نمایش به گونه‌ای دیگر بود و هیچ‌یک از این رخدادها به وقوع نمی‌پیوست. لیر شاه از آغاز تا پایان نمایش دچار تحول می‌شود. گویی در آغاز از دنیای پیرامون و اطرافیان خود ناآگاه است اما پس از پیمودن تمام فراز و نشیب‌ها و رخ دادن فجایع و بلایا است که به آگاهی می‌رسد و همان «پیر فرزانه» می‌شود و از دنیا دست می‌شوید و همچون معجون می‌گردد و در نهایت از دنیا رخت برمی‌بندد. به نظر می‌رسد او همان تجربه‌ای که کمبل^{۱۹} به آن اعتقاد دارد (۱۳۷۷: ۱۸۹-۱۹۰) را در گستره زندگی معنوی کسب می‌کند و همین باعث تحول بنیادی روان‌شناختی در او می‌شود. او برای ترک ساحت قدیم و تحول کامل و تبدیل به یک قهرمان شدن باید این چرخه را بیماید تا خردمند و پیر گردد. گرچه که این پیمایش و تحول او منجر به نابودی کل خاندان او گردد.

در مجموع تفاوت‌های بنیادین این دو اثر را در جدول ذیل می‌توان نشان داد:

موضوع	حماسه فریدون در شاهنامه	تراژدی شاه لیر
تصمیم گیری	خردمندان	از روی احساس
انتقام گرفتن	شکیبایی	زمان طولانی سپری نمی شود
شخصیت پدر	از ابتدا تا پایان تغییری مشاهده نمی گردد، دارای خرد	«پیر» و فرزانه شدن و دست شستن از دنیا
سرانجام خاندان	پیروزی افراد نیک خاندان و تداوم	نابودی کامل خاندان

جدول شماره ۲: موارد تفاوت میان داستان فریدون و تراژدی شاه لیر (تهیه و تنظیم: نگارنده)

۳. نتیجه گیری

همانطور که مشاهده شد به دلیل مشابهت و همانندی میان داستان فریدون در شاهنامه فردوسی و تراژدی لیرشاه شکسپیر می توان این دو اثر را مورد مطالعه تطبیقی و مقایسه ای قرار داد. مضمون هر دو داستان نبرد نیکی و بدی همراه با فراز و فرودهایی است. اما تفاوت هایی در این دو داستان به چشم می خورد که در روند داستان تأثیرگذار و حایز اهمیت است و نشان از دو گونه تفکر و اندیشه دارد.

فریدون قهرمانی است که نشانه های ایزدی یا بهتر بگوییم مافوق بشری دارد: ازدهاکش است، ضحاک را به بند می کشد، پانصد سال می زید و با ایزد سروش ملاقات می کند. او بدون در نظر گرفتن پیشگویی ها و با دانستن این نکته که میان فرزندانش جنگ و آشوب در می گیرد در هنگام تقسیم میراث خود آنچه را که شایسته بود به انجام می رساند. فریدون با خرد ایزدی / اهورایی خود می دانست کدام فرزند شایسته ترین است و بهترین سهم را به او می دهد و گزینش او درست و بجا است گرچه این کار منجر به کشته شدن ایرج می گردد اما در واقع فریدون تسلیم سرنوشت است و در تغییر آن اراده ای ندارد. با خواندن این داستان خواننده چنین نمی اندیشد که اگر فریدون این کار را نمی کرد اتفاق بهتری رخ

می‌داد زیرا اگر سرزمین بهتر را به پسران ناخلف می‌داد باز ذات بد، بدی را در جای دیگری انجام می‌داد. به ویژگی‌ها و توانایی‌های فریدون از آغاز تا پایان داستان چیزی افزوده و یا کاسته نمی‌شود زیرا از آغاز کامل است. او در پایان همان پیر خردمندی است که در آغاز میراث خود را بخردانه میان فرزندانش تقسیم کرد تنها در انتها انتظار انتقام مرگ ناجوانمردانه ایرج را می‌کشد. این انتظار طولانی یادآور شکیبایی اهوره‌مزدا در پیروزی نهایی خیر بر شر در گیتی است. پایان داستان فریدون نیز نابودی شر و پیروزی خیر است زیرا که فرمانروایی به منوچهر همان نواده فرزند شایسته او می‌رسد.

اما در مورد لیر شاه چنین نیست. او در آغاز بر اساس یک آزمون تصمیم اشتباهی می‌گیرد و فریب دختران ریاکار خود را می‌خورد و عادلانه رفتار نمی‌کند. همین موضوع باعث می‌شود که مخاطب اثر چنین می‌پندارد که تمام اتفاقات ناگواری که رخ می‌دهد متأثر از همان اشتباه لیر است و به نظر می‌رسد که او نیز خود را مقصر تمامی این رخدادها می‌داند. شخصیت لیر در پایان نمایش پس از پیمودن تمامی این فراز و فرودها دچار تحول می‌شود. برای کسب این آگاهی او تاوان زیادی می‌دهد. تاوان او از بین رفتن و نابودی تمام خاندان او است. در اینجا خیر و شر همه نابود می‌شوند. لیر در آغاز پادشاهی جاه‌طلب است که شخصیتی ناسپاس دارد و به همین دلیل است که مجازات می‌شود و البته خود را مستحق کیفر می‌داند. رنج، ناسپاسی و مجازات عناصری در این روایت‌اند که برگرفته از اساطیر یونانی است.

بنابراین علی‌رغم همانندی‌های موجود بین این دو اثر تفاوت‌ها بسیار حایز اهمیت‌اند زیرا آنچه که فریدون را از لیرشاه متمایز می‌سازد در اساطیر و باورهایی که این دو داستان از آنان منتج می‌شوند قابل‌ردیابی است. فریدون بر اساس خرد و فرزاندگی ذاتی از سرانجام تصمیم خود مطلع است و بر درست بودن آن باور دارد اما لیر در آغاز روایت شاهی جاه‌طلب و نادان است از همین رو تصمیمی بر پایه احساس می‌گیرد و همین انتخاب نادرست منجر به عذاب و رنج و تحمل مجازات برای نه فقط خود بلکه تمامی خاندان می‌شود. مجازاتی که بر آن واقف است و خود را مستحق آن می‌داند. شخصیت فریدون در

سراسر داستان دچار تحول و دگرگونی نمی‌شود. او از آغاز خردمند است. او قهرمانی است که رگه‌هایی از ویژگی‌های ایزدان اساطیری ایران و حتی خدایان هند و ایرانی را دارد اما لیر در آغاز همانند ایکسیون در اساطیر یونان گناهکار است که پس از تحمل عذاب جاه‌طلبی خود را کنار نهاده و دست از دنیا می‌شوید. شکیبایی فریدون برای انتقام گرفتن نیز منتج از خرد و آگاهی اوست زیرا با این کار موجب پیروزی نهایی نیکی بر بدی را فراهم می‌آورد و شاخه نیکی از خاندان او بر جای می‌ماند که فرمانروایی سرزمین اهورایی ایران را به دست می‌گیرد. در حالی که سرنوشت لیر و تمامی خاندان او نابودی است.

یادداشت‌ها

۱. هات یا ها (= فصل) نام هر یک از بخش‌های یسنا که مشتمل بر ۷۲ ها است.
۲. هوم در دنیای مینوی ایزد و در دنیای مادی گیاه است که فشردن آن با پدیده‌های آسمانی مانند تابش خورشید و بارش باران ارتباط دارد.
۳. درواسپ به معنی دارنده اسبان تندروست و ایزد حامی چهارپایان و به خصوص اسبان.
۴. ارت یا اشی ایزدبانو نماد توانگری و بخشش.
۵. یا همان اناهیته ایزدبانوی آب و زایش و باروری.
۶. ایزد وای یا ویو تجسمی از فضا و نیز باد است بادی که در ابر باران‌زا زندگی و در توفان مرگ ایجاد می‌کند.
۷. وقتی که زمین به هفت بخش تقسیم می‌شود و هفت کشور بوجود می‌آید کشور خونیرث در میان است که ایران‌ویج در این کشور قرار دارد.
۸. در باورهای ایرانی باستان آفرینش در محدوده دوازده هزار سال اساطیری صورت می‌گیرد و این دوازده هزار سال به چهار دوره سه هزار ساله تقسیم می‌شود.
۹. موجودات ریز و کوچک اهریمنی.
۱۰. سام از پهلوانان همراه منوچهر و امیر زابل و پدر زال دستان است.

۱۱. هوشیدرماه دومین منجی دین زردشتی است که در هزاره سوم از سه هزار سال چهارم به گیتی می آید.
۱۲. امشاسپندان یا مقدسان بی مرگ در واقع از جمله صفات اهوره مزدا هستند اما در ظاهر مقدسان مقرب اویند که هر یک بخشی از آفرینش را حمایت می کنند.
۱۳. گر شاسب پهلوان کهنی که اصل او به دوران هندو ایرانی می رسد و در نهایت باعث نابودی ضحاک می شود.
۱۴. ایندره در اساطیر هندی به عنوان خدای ارتشتار باقی مانده است او خدای توفان و باران های سیلابی و نیز خدای جنگ و نبرد و حامی آریایی ها شمرده می شود.
۱۵. Apollo پسر زئوس و برای یونانیان سرور پیشگویی، الهام بخش موسیقی دانان و شاعران، نماد خورشید و روشنائی و تجلی نوع هنری محسوب می شود البته یونانیان ویژگی های دیگری نیز به او منسوب کرده اند از جمله ایزد مجازات های ناگهانی (اسمیت، ۱۳۸۳: ۳).
۱۶. Ixion
۱۷. Dia
۱۸. Deioneus
۱۹. Joseph Campbell (۱۹۰۴-۱۹۸۷) استاد دین و اسطوره شناسی تطبیقی اهل آمریکا

کتابنامه

الف. منابع فارسی

- آموزگار، ژاله. (۱۳۸۶). «فره این نیروی جادویی آسمانی». زبان، فرهنگ و اسطوره (مجموعه مقالات). صص: ۳۵۰-۳۶۱. تهران: معین.
- اخوان اقدم، ندا. (۱۳۹۷). درآمدی بر تاریخ داستانی ایران پیش از اسلام. تهران: متن.
- ارسطو. (۱۳۸۱). فن شعر. ترجمه عبدالحسین زرین کوب. تهران: امیرکبیر.
- اسمیت، ژوئل (۱۳۸۳). فرهنگ اساطیر یونان و روم. ترجمه شهلا برادران خسروشاهی. تهران: فرهنگ معاصر.
- بندهش. (۱۳۶۹). ترجمه مهرداد بهار. تهران: توس.

- بهار، مهرداد. (۱۳۷۶). *از اسطوره تا تاریخ*. گردآورنده و ویراستار ابوالقاسم اسماعیل پور. تهران: چشمه.
- بین سنت، جان (۱۳۸۷). *شناخت اساطیر یونان*. ترجمه باجلان فرخی. تهران: اساطیر.
- جلیلی کهنه شهری، خسرو و شفیقی، احسان. (۱۳۹۰). «خاستگاه شرقی شاه لیر براساس تطبیق ساختار آن با داستان‌های شرقی-ایرانی». *جستارهای زبانی*. شماره ۷، صص: ۱۰۹-۱۲۶.
- حمیدی، سیدجعفر. (۱۳۸۰). «بررسی آثار شکسپیر و مقایسه آن با شاهنامه فردوسی». *شناخت*. شماره ۳۱، صص: ۵۱-۶۴.
- خدادادی مهاباد، معصومه و فاطمی کلش، لیلا. (۱۳۹۰). «مقایسه داستان فریدون با نمایشنامه لیرشاه». *مطالعات ادبیات تطبیقی*. شماره ۲۰، صص: ۴۳-۶۲.
- خسروی شکیب، محمد و عزیز محمدی، فاطمه و قبادی، حسینعلی. (۱۳۹۱). «بینامتنیت دو متن: نقد تطبیقی داستان فریدون در شاهنامه و شاه لیر شکسپیر». *جستارهای زبانی*. شماره ۱۰، صص: ۶۳-۸۴.
- دینکرد هفتم. (۱۳۸۹). ترجمه محمد تقی راشد محصل. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- روایت پهلوی. (۱۳۶۷). ترجمه مهشید میرفخرایی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- سرکاراتی، بهمن. (۱۳۵۷). «بنیان اساطیری حماسه ملی ایران». *شاهنامه شناسی ۱ (مجموعه گفتارهای نخستین مجمع علمی بحث درباره شاهنامه)*. تهران: بنیاد شاهنامه فردوسی. صص: ۷۰-۱۲۰.
- سگال، آلن. (۱۳۹۸). *اسطوره*. ترجمه فریده فرنودفر. تهران: حکمت سینا.
- شایست ناشایست. (۱۳۶۹). ترجمه کتابیون مزداپور. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- شکسپیر، ویلیام. (۱۳۷۵). *لیرشاه*. ترجمه جواد پیمان. تهران: علمی و فرهنگی.
- شمیسا، سیروس. (۱۳۷۸). *انواع ادبی*. تهران: فردوس.
- صفا، ذبیح‌الله. (۱۳۶۳). *حماسه سرایی در ایران*. تهران: فردوس.
- فردوسی، ابوالقاسم. (۱۹۶۰ و ۱۹۶۲). *شاهنامه فردوسی*. زیر نظر ی. ا. برتلس. مسکو: آکادمی علوم اتحاد شوروی.
- کتاب پنجم دینکرد. (۱۳۸۶). ترجمه ژاله آموزگار و احمد تفضلی. تهران: معین.

- کمبل، جوزف. (۱۳۷۷). *قدرت اسطوره*. ترجمه عباس معبیر. تهران: مرکز.
- مارزلف، اولریش. (۱۳۷۶). *طبقه‌بندی قصه‌های ایرانی*. ترجمه کیکاووس جهاننداری. تهران: سروش.
- مزداپور، کنایون. (۱۳۶۹). «شالوده اساطیری شاهنامه». *فرهنگ*. کتاب هفتم. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. صص: ۵۳-۷۸.
- مینوی خرد. (۱۳۷۹). ترجمه احمد تفضلی. به کوشش ژاله آموزگار. تهران: توس.
- واحد دوست، مهوش. (۱۳۷۹). *نهادینه‌های اساطیری در شاهنامه فردوسی*. تهران: سروش.
- یاحقی، محمدجعفر. (۱۳۸۸). *فرهنگ اساطیر و داستان‌واره‌ها در ادبیات فارسی*. تهران: معاصر.
- یسنا. (۱۳۵۶). ترجمه ابراهیم پورداود. تهران: دانشگاه تهران.
- یشت‌ها. (۱۳۷۷). ترجمه ابراهیم پورداود. تهران: اساطیر.

ب. منابع لاتینی

- *Dīnkard*. (1911). ed. D. M. Madan. Bombay: Fort Printing Press.
- Fauzi, Ali (2019). Fact and fiction in William Shakespear's king Lear". *Journal Kependidikan, Pembelejaraan, dan Pengembangan*, 1, (1), 73-82.
- Hardison, Jr. (1975). Myth and history in king Lear. *Shakespeare Quarterly*, 26 (3), 227-242.
- Ward, F. E. (1952). *Classical myth as thematic image in king Lear and Antony and Cleopatra*. North Carolina: University of North Carolina.

References

- Akhavan Aghdam, N. (۲۰۱۸). *An introduction to the fictional history of Iran before Islam*. Tehran: Matn. (In Persian)
- Amoozgar, J. (2007). Splendor in heavenly magical force. *Zban, Farhang va Ostoore (Majmooe Maqalat)*. (pp: 350- 361). Tehran: Moein. (In Persian)
- Arastoo. (2002). *The technique of poetry*. (A. Zarrinkoub, Trans.) Tehran: Amir Kabir. (In Persian)

-
- Bahar, M. (1997). *From myth to history*. (A. Esameilpour, ed.) Tehran: Cheshmeh. (In Persian)
  - *Bundahish*. (1990). (M. Bahar, Trans.). Tehran: Tous. (In Persian)
  - Campbell, J. (1998). *The power of myth*. (A. Mokhber Trans.). Tehran: Markaz. (In Persian)
  - *Dīnkard*. (1911). ed. D. M. Madan. Bombay: Fort Printing Press. (In English)
  - *Seventh Dinkard*. (2010). Trans. M. Rashed Mohasel. Tehran: Pajuheshgah 'Oloom Ensani va Motale'at-e Farhangi. (In Persian)
  - Fauzi, A. (2019). Fact and fiction in William Shakespear's king Lear. *Journal of Kependidikan, Pembelejaran, dan Pengembangan*, 1(1), 73-82. (In English)
  - Ferdowsi, A. (1960-1962). *Shahnameh Ferdowsi*. Under supervision y. A. Berteles. Moscow: Academy 'Oloom Etehad Shoravi. (In Persian)
  - Hamidi, S.J. (2001). The analysis of Shakespear works and the comparison of it with Shahnameh. *Shenaxt*, 31, 51- 64. (In Persian)
  - Hardison, Jr. (1975). Myth and history in king Lear. *Shakespeare Quarterly*, 26 (3), 227-242. (In English)
  - Jalili Kohneshahri, X. & Shafiqi, E. (2011). The Eastern origin of King Lear according to the adjustment of its structure with the Eastern-Iranian stories. *Jostarhay-e Zabani*, 7, 109- 126. (In Persian)
  - *The fifth book of Dinkard*. (2007). Trans. J. Amoozgar & A. Tafazzoli. Tehran: Moein. (In Persian)
  - Marzloff, O. (1997). *The classification of Iranian stories*. Trans. K. Jahandari. Tehran: Soroosh. (In Persian)
  - Mazdapour, K. (1990). *The foundations of Shahnameh's mythologies. Farhang*. The seventh book. (pp: 53- 78). Tehran: Pajuheshgah 'ooloom ensani va motale'at-e farhangi.(In Persian)
  - *The heaven of wisdom*. (2003). Trans. A. Tafazzoli. ed. J. Amoozgar. Tehran: Toos. (In Persian)
  - Pinsaint, J. (2008). *The recognition of Greek mythology*. Trans. B. Farroxi. Tehran: Asatir. (In Persian)
  - *Pahlavi's narration*. (1998). Trans. M. Mirfaxraei. Tehran: Pajuheshgah 'Oloom Ensani va Motale'at-e Farhangi.(In Persian)

-
- Safa, Z. (1984). *Epic writing in Iran*. Tehran: Ferdows. (In Persian)
  - Sarkarati, B. (1978). The mythological foundation of national epic of Iran. *Shahnamehshenasi 1 (majmoo'eye goftarhay-e noxostin majma'e 'elmi bahs darbareye Shahnameh*. (pp: 70-120). Tehran: Bonyad-e Shahnameh Ferdowsi. (In Persian)
  - Segal, A. (2019). *Myth*. Trans. F. Farnoodfar. Tehran: Hekmat-e sina. (In Persian)
  - Shakespeare, W. (1996). *King Lear*. Trans. J. Peyman. Tehran: 'elmi va Farhangi. (In Persian)
  - Shamisa, S. (1999). *Literary types*. Tehran: Ferdows. (In Persian)
  - *Shayest nashayest*. (1990). Trans. K. Mazdapour. Tehran: Pajuheshgah 'Oloom ENSANI va Motale'at-e Farhangi. (In Persian)
  - Smith, J. (2004). The dictionary of mythology of Greek and Rome. Trans. Sh. Baradaran Xosroshahi. Tehran: Frahang Mo'aser. (In Persian)
  - Vaheddoost, M. (2000). *The mythological institutions in Shahname Ferdowsi*. Tehran: Soroosh. (In Persian)
  - Ward, F. E. (1952). *Classical myth as thematic image in king Lear and Antony and Cleopatra*. North Carolina: University of North Carolina. (In English)
  - Xodadadi mahabad, M. & Fatemi Kalash, L. (2011). The comparison of Freydon story with King Lear play. *Motale'at-e Adabiyat Tatbiqi*, 20, 43- 62. (In Persian)
  - Xosravi Shakib, M. & Aziz Mohammadi, F. & Qobadi, H. (2012). The intertextuality of two texts: the comparative criticism of Freydon story in and King Lear of Shakespeare. *Jostarhaye Zabani*, 10, 63- 84. (In Persian)
  - Yahaqi, M.J. (2009). The dictionary of mythology and *story-like texts in Persian literature*. Tehran: Mo'aser. (In Persian)
  - *Yasht-ha*. (1998). Trans. E. Pourdavood. Tehran: Asatir. (In Persian)
  - *Yasna*. (1977). Trans. E. Pourdavood. Tehran: Daneshgah-e Tehran. (In Persian)